

Pokud osoba vypovídající v soudním řízení zasáhne do osobnostních práv jiného, nejde o zásah neoprávněný, s výjimkou případu kdy se ten, kdo výpověď před soudem činí, dopustí excesu; o neoprávněný zásah zejména nejde stal-li se přiměřeným způsobem a není-li v rozporu s takovými oprávněnými zájmy fyzické osoby, na kterých je třeba trvat s ohledem na zajištění základní úcty k její důstojnosti.

ČESKÁ REPUBLIKA ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Pavla Pavlíka a soudců JUDr. Olgy Puškinové a JUDr. Karla Podolky v právní věci žalobkyně J. S., zastoupené advokátem, proti žalované K. F., zastoupené advokátkou, o ochranu osobnosti, vedené u Krajského soudu v Plzni pod sp.zn. 19 C 14/2005, o dovolání žalované proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 9. srpna 2005, č.j. 1 Co 217/2005-40, takto:

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. srpna 2005, č.j. 1 Co 217/2005-40, se s výjimkou výroku, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrzen, zrušuje a věc se vrací v tomto rozsahu uvedenému soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Žalobou o ochranu osobnosti podanou dne 9. února 2005 u Krajského soudu v Plzni se žalobkyně domáhala jednak určení, že nepravdivým prohlášením žalované o tom, že žalobkyně je zlodějka, krade a lže, byla porušena její práva na ochranu osobnosti, jednak písemné omluvy v souvislosti s uvedeným tvrzením. Uplatněné nároky odůvodnila tím, že žalovaná dne 10. února 2003 při jednání u Okresního soudu v Rokycanech ve věci sp.zn. Nc 186/2002 pronesla uvedené výroky na adresu žalobkyně. Jednání byl přítomen syn žalobkyně, soudkyně, zapisovatelka soudu a zástupkyně žalované. Byla tak zasažena její osobnostní práva.

Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 27. dubna 2005, č.j. 19 C 14/2005-23, výrokem I. zamítl návrh na určení, že nepravdivým prohlášením žalované o tom, že je žalobkyně zlodějka, krade a lže, byla porušena práva žalobkyně na ochranu osobnosti. Výrokem II. byla zamítnuta žaloba, aby žalovaná byla uznána povinnou se písemně žalobkyni omluvit: „Vážená paní J. S., tímto se Vám omlouvám za to, že jsem o Vás dne 10. února 2002 (správně 2003) nepravdivě prohlásila, že jste zlodějkou, kradete a lžete. Tímto svým výrokiem jsem porušila Vaše právo na ochranu osobnosti. S pozdravem K. F.“. Výrokem III. rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Soud prvního stupně vzal za prokázané, že žalované a synovi žalobkyně se dne 20. července 2002 narodila dcera S. S. Rodiče nezletilé spolu neuzavřeli sňatek, takže u Okresního soudu v Rokycanech bylo vedeno řízení o úpravě jejich práv a povinností k nezletilé. V tomto řízení bylo nařízeno jednání na 10. února 2003, při němž vypovídaly obě babičky nezletilé o průběhu známosti rodičů, o příčinách jejich rozchodu, jakož i o jejich současných vztazích. Žalovaná při své (účastnické) výpovědi při popisu špatných vztahů mezi ní a otcem dítěte (který rovněž požadoval svěřeni nezletilé S. do péče), na adresu jeho matky mimo jiné použila výrazy „zlodějka, krade a lže“. Ve výpovědi též vysvětlovala, proč si

nepřeje, aby se nezletilá stýkala s otcem a jeho matkou, když popisovala své předchozí soužití s otcem a současné vztahy s ním.

Soud prvního stupně odkázal na ustanovení § 11 násl. občanského zákoníku (dále jen „o.z.“) a konstatoval, že mezi synem žalobkyně a jeho bývalou partnerkou (žalovanou) probíhají spory ve věci péče o jejich nezletilou dceru. Rodiče této nezletilé jsou (dosud) nezralí k vyřizování sporných záležitostí. Soud přihlédl k tomu, že jednání před soudem bylo zúčastněnými osobami pojato emotivně, přičemž byly proneseny i dotčené výrazy. Za této situace soud prvního stupně dovodil, že zásah nebyl objektivně způsobitelný narušit nebo ohrozit práva žalobkyně chráněná ustanovením § 11 o.z. Proto zamítl požadavek na uložení povinnosti žalované písemně se žalobkyni omluvit.

U uplatněného požadavku žalobkyně na určení, že byla porušena její osobnostní práva, soud poukázal na to, že určovací žaloba podle ustanovení § 80 písm. c/ občanského soudního řádu (dále jen „o.s.ř.“) nepřichází v úvahu, když zároveň s tímto návrhem žalobkyně uplatnila i návrh na plnění (na přisouzení morální satisfakce).

Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 9. srpna 2005, č.j. 1 Co 217/2005-40, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že určil, že nepravdivým prohlášením žalované o tom, že je žalobkyně zlodějka, krade a lže, byla porušena práva žalobkyně na ochranu osobnosti, přičemž žalované uložil povinnost poskytnout žalobkyni písemnou omluvu ve znění: „Vážená paní J. S., tímto se Vám omlouvám za to, že jsem o Vás dne 10. února 2002 (správně 2003) nepravdivě prohlásila, že jste zlodějkou, kradete a lžete. Tímto svým výrokem jsem porušila Vaše právo na ochranu osobnosti. K. F.“. Současně potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, pokud jím byla žaloba zamítnuta ohledně textu omluvy obsahující slova „S pozdravem“. Rozhodl též o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a na rozdíl od něho dospěl k závěru, že sporem dotčeným výrokem žalované proneseným při jednání Okresního soudu v Rokycanech dne 10. února 2002 (správně 2003) ve věci sp.zn. Nc 186/2002, týkajícím se její dcery (vnučky žalobkyně), došlo k neoprávněnému zásahu do práva žalobkyně na ochranu osobnosti vyplývajícího z ustanovení § 11 o.z. Pravdivost předmětného výroku (proneseného žalovanou) nebyla v řízení prokázána a sama žalovaná v závěru své účastnické výpovědi ve zmíněné věci jej odůvodnila tak, že při stěhování si u žalobkyně zapoměla ručníky, a ztratilo se jí plyšové zvíře, přičemž jí ho zřejmě vzala žalobkyně. Podle odvolacího soudu urážlivý a ničím neopodstatněný výrok žalované představuje vybočení z rámce obrany účastníka soudního řízení (jde tedy o exces), který je objektivně způsobitelný přivodit újmu na osobnostních právech žalobkyně pro svoji nepravdivost a urážlivost, a též proto, že ve svých důsledcích může vést k negativnímu hodnocení osoby žalobkyně. Proto jsou splněny předpoklady pro přiznání žalobkyni požadovaného morálního zadostiučinění podle § 13 odst. 1 o.z. ve formě omluvy a současně i určení neoprávněnosti předmětného zásahu. Zde odvolací soud připomněl, že přípustnou formou ochrany osobnosti může být i požadavek na určení, že určitým způsobem bylo neoprávněně zasaženo do osobnostní sféry fyzické osoby, aniž by se jednalo o žalobu podle ustanovení § 80 písm. c/ o.s.ř.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze byl doručen zástupkyni žalované dne 8. září 2005, přičemž právní moci nabyl dne 9. září téhož roku.

Proti výrokům rozsudku odvolacího soudu, kterými byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, podala žalovaná dne 7. listopadu 2005 včasné dovolání,

doplňené podáními ze dne 19. prosince 2005 a ze dne 31. března 2006. Výslovně uplatňuje dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. , přičemž z dovolání vyplývají i výtky ve smyslu ustanovení § 241a odst. 3 téhož zákona.

Dovolatelka poukazuje na skutkové okolnosti sporu a na to, že její výrok sice zdánlivě odporoval objektivnímu právu, ale nebyl způsobilý přivodit následek vůči žalobkyni, jak to má na mysli ustanovení § 13 odst. 1 o.z. Připomíná též dobu dvou let, která uplynula od popisované události, než byla žaloba na ochranu osobnosti žalobkyni podána. Podle jejího mínění ve věci rozhodl správně soud prvního stupně. Navrhuje, aby dovolací soud rozsudek Vrchního soudu v Praze v napadených výrocích ve věci samé a v navazujících výrocích o náhradě nákladů řízení zrušil.

K dovolání žalované se vyjádřila žalobkyně písemným podáním ze dne 8. února 2006. Uvedla, že se ztotožňuje v celém rozsahu se závěry odvolacího soudu a s přesvědčivým odůvodněním napadeného rozhodnutí. Proto navrhla, aby dovolací soud dovolání žalované zamítl a aby žalobkyni bylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení.

Dovolací soud uvážil, že dovolání bylo podáno oprávněnou osobou, řádně zastoupenou advokátem podle ustanovení § 241 odst. 1 o.s.ř. , stalo se tak ve lhůtě vymezené ustanovením § 240 odst. 1 o.s.ř. , přičemž je charakterizováno obsahovými i formálními znaky požadovanými ustanovením § 241a odst. 1 o.s.ř. Je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a/ o.s.ř. , neboť odvolací soud svým rozhodnutím změnil dovoláním napadené výroky rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé.

Dovolací soud pak rozsudek Krajského soudu v Plzni přezkoumal v napadeném rozsahu v souladu s ustanovením § 242 odst. 1 až 3 o.s.ř. a dospěl k závěru, že dovolání žalované je důvodné.

Z ustanovení § 242 o.s.ř. vyplývá, že právní úprava institutu dovolání obecně vychází ze zásady vázanosti dovolacího soudu dovolacím návrhem. Dovolací soud je přitom vázán nejen jeho rozsahem, ale i uplatněným dovolacím důvodem. Současně je však v případech, je-li dovolání přípustné, povinen přihlídnout i k vadám uvedeným v ustanovení § 229 odst. 1 , § 229 odst. 2 písm. a/ a b/ a § 229 odst. 3 o.s.ř. (tyto vady však ze spisu nejsou seznatelné), jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Předmětné dovolání především vychází z dovolacího důvodu podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. , které dopadá na případy, kdy dovoláním napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, t.j. je poznamenáno nesprávným právním posouzením. Jde o omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, kdy soud buď použije jiný právní předpis, než který měl správně použít nebo jestliže sice aplikuje správný právní předpis, avšak nesprávně jej vyloží. Nesprávné právní posouzení věci může být způsobilým dovolacím důvodem jen tehdy, bylo-li rozhodující pro výrok rozhodnutí odvolacího soudu.

Soudy obou stupňů podanou žalobu posuzovaly podle ustanovení § 13 odst. 1 o.z. , podle něhož má fyzická osoba právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněného zásahu do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů, a aby bylo dáno přiměřené zadostiučinění.

Ke vzniku občanskoprávních sankcí za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti fyzické osoby podle § 13 o.z. musí být jako předpoklad odpovědnosti splněna podmínka existence zásahu objektivně způsobitelného vyvolat nemajetkovou újmu spočívající buď v porušení nebo jen ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě. Tento zásah musí být neoprávněný (protiprávní) a musí zde být zjištěna existence příčinné souvislosti mezi takovým zásahem a neoprávněností (protiprávností) zásahu. Nenaplnění kteréhokoliv z těchto předpokladů vylučuje možnost nástupu sankcí podle ustanovení § 13 o.z. Neoprávněným zásahem je zásah do osobnosti fyzické osoby, který je v rozporu s objektivním právem, t.j. s právním řádem. Některé zásahy, byť se zdánlivě třeba jeví, že odporují objektivnímu právu, přesto nelze posuzovat jako neoprávněné. Podstatou je existence okolností vylučujících neoprávněnost zásahu. Okolnosti, které mají tyto právní následky, a jež vycházejí z hodnocení závažnosti, významu a funkce vzájemně si kolidujících porovnávaných zájmů dotčené fyzické osoby na jedné straně a zvláštních veřejných zájmů na straně druhé, jsou buď obsaženy přímo v právních normách anebo z nich vyplývají.

O neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby nejde mimo jiné tehdy, kdy je zásah dovolen (resp. jeho možnost předpokládána) zákonem, pokud tak nejsou překročeny zákonem stanovené meze. Jde o situace, kdy nad individuálními zájmy jednotlivých fyzických osob, do jejichž osobnosti je zasahováno, převládá závažnější, významnější a funkčně vyšší zvláštní veřejný zájem (obdobně srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. prosince 2004, č.j. 30 Cdo 1525/2004-68). Takový zásah do osobnostních práv ovšem zůstává povoleným za předpokladu, že se stal přiměřeným způsobem a zároveň není-li v rozporu s takovými oprávněnými zájmy fyzické osoby, na kterých je třeba s ohledem na zajištění elementární úcty k důstojnosti její osobnosti za všech okolností bezpodmínečně trvat. Tato licence ovšem není dána tam, kde se jednající při posuzovaném zásahu proti osobnostním právům fyzické osoby dopustí excesu.

K tvrzenému zásahu do osobnostních práv žalobkyně mělo podle žaloby dojít při účastnické výpovědi žalované před soudem v občanském soudním řízení. Obecně platí zásada, že výpověď účastníka (svědka apod.) v řízení (ať občanskoprávním či trestním), je posuzována jako výkon stanovené povinnosti, resp. práva, a je tak kryta touto zákonnou licencí. Pokud při ní dojde k zásahu do osobnostních práv druhé fyzické osoby, není hodnoceno jako zásah neoprávněný, s výjimkou případů, kdy se ten, kdo výpověď před soudem činí, dopustí případného excesu.

Jak vyplývá z napadeného rozsudku, odvolací soud měl sice zcela zřejmě tuto zásadu správně na mysli, avšak sám blíže nevysvětlil, proč šlo podle jeho názoru o exces žalované při její účastnické výpovědi. Skutečností je (na což upozornil již soud prvního stupně ve svém rozsudku ze dne 27. dubna 2005), že z protokolu o jednání v řízení o úpravě práv a povinností rodičů k nezletilé S. ze dne 10. února 2003, vyplývá, že jednání bylo zaměřeno na zjištění okolností vztahů rodičů, stejně jako dalších rodinných příslušníků. Toto jednání před soudem bylo zúčastněnými osobami pojato emotivně, o čem konečně svědčí i žalovanou pronesené výrazy na adresu žalobkyně. Odvolací soud současně nedocenil (přes zmínku v odůvodnění rozhodnutí) ani skutečnost zřetelně vyplývající z protokolu o zmíněném jednání u Okresního soudu v Rokycanech, že sporem dotčený výrok žalovaná při výpovědi pronesla, když popisovala vztahy k žalobkyni, resp. konkrétní událost, která měla tyto vztahy ozřejmit (ztráta ručníků, resp. plyšového zvířete).

Dovolací soud má za tohoto stavu zato, že s ohledem na průběh tehdejšího jednání, v němž byly probírány vzájemné rodinné vztahy mezi účastníky a slyšenými svědky, nebylo možno předmětný expresivní výrok žalované kvalifikovat jako vybočení z mezí její účastnické výpovědi se všemi z toho plynoucími důsledky. Odvolací soud nadto pominul zhodnotit to, že od žalované události uplynuly dva roky, než se žalobkyně obrátila na soud žalobou na ochranu osobnosti. I proto jeho závěry o způsobilosti sporem dotčeného výroku přivodit újmu na právech žalobkyně chráněných ustanovením § 11 násl. o.z. , nelze mít za přesvědčivé.

S ohledem na popsané skutečnosti proto nelze dovoláním napadený rozsudek Vrchního soudu v Praze pokládat v uvedených výrocích ve věci samé za správný (§ 243b odst. 2 o.s.ř.). Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) proto jej v těchto výrocích (včetně souvisejících výroků o náhradě nákladů řízení) zrušil a vrátil věc ve vymezeném rozsahu odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o.s.ř.). K projednání věci nebylo nařízeno jednání (§ 243a odst. 1 o.s.ř.).

Odvolací soud (soud prvního stupně) je vázán právním názorem dovolacího soudu (§ 243d odst. 1 věta první o.s.ř. ve spojení s § 226 odst. 1 téhož zákona).

O náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení soud rozhodne v novém rozhodnutí o věci (§ 243d odst. 1 věta druhá o.s.ř.).

Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 31. října 2006